

بناهند

آموزش نکته به نکته درس معماری

● آشنایی با بناهای تاریخی

● عناصر و جزئیات ساختمانی

● مبانی هنرهای تجسمی

● مبانی طراحی معماری

● شناخت مواد و مصالح

● ترسیم فنی و نقشه کشی

● نقشه کشی معماری

● تأسیسات ساختمان

● متره و برآورد

سرشناسه : یگانه / محمد ، ۱۳۵۴
عنوان و نام پدید آور : آموزش نکته به نکته دروس معماری .../ پدید آورندگان : محمد یگانه، مجید ذاکر ؛ ویراستار مزده صالح پور
مشخصات نشر : تهران : چهارخونه ، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری : ۳۸۲ ص. : جدول ، نمودار؛ ۲۲×۲۹ س م.
شابک : 978-600-305-174-4
وضعیت فهرست نویسی : فیبای مختصر
شناسه افزوده : ذاکر، مجید، ۱۳۵۴ -
شماره کتابشناسی ملی : ۵۵۴۱۴۰۰

آموزش نکته به نکته دروس معماری

- ناشر : انتشارات چهارخونه
- پدید آورندگان : مهندس محمد یگانه - مهندس مجید ذاکر
- ویراستار : مزده صالح پور
- صفحه آرای : محبوبه شریفی
- حروفچینی : فاطمه مرادی
- لیتوگرافی : امیر گرافیک
- چاپ و صحافی : یگانه
- نوبت چاپ : پنجم - پاییز ۱۳۹۹
- شمارگان : ۵۰۰ جلد
- قیمت : ۱۲۰۰۰۰ تومان
- فروشگاه اینترنتی : www.4Khooneh.org

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است. و هرگونه نسخه برداری پیگرد قانونی دارد.

تلفن های مرکز پخش : ۰۹۱۲ ۶۲ ۰۰۰۲۶ - ۶۶ ۹۲ ۷۷ ۹۶ - ۶۶ ۹۲ ۸۱ ۷۱

جهت دریافت کتاب از طریق پست به سایت www.4Khooneh.org مراجعه

نموده و یا با شماره تلفن ۰۲۹ ۶۶۹۲۸۰۲۹ (۰۲۱) تماس حاصل فرمایید.

بخش اول: آشنایی با بناهای تاریخی

فصل اول: معمار و معماری	۶
فصل دوم: معماری شهر و خانه	۸
فصل سوم: معماری مذهبی	۲۷
فصل چهارم: معماری تجاری و خدماتی	۴۵
فصل پنجم: تزیین و نقش	۵۳
فصل سوم: زمین	۲۰۰
فصل چهارم: سنگ‌ها	۲۰۲
فصل پنجم: خاک	۲۰۵
فصل ششم: آجر و سرامیک	۲۰۷
فصل هفتم: آهک	۲۱۱
فصل هشتم: گچ	۲۱۳
فصل نهم: چوب	۲۱۶
فصل دهم: فلزات	۲۱۹
فصل یازدهم: سیمان و بتن	۲۲۲
فصل دوازدهم: شیشه	۲۲۶
فصل سیزدهم: عایق‌های رطوبتی، حرارتی و صوتی	۲۲۸
فصل چهاردهم: پلاستیک‌ها	۲۳۱
فصل پانزدهم: مصالح کف‌سازی، دیوارسازی و رنگ آمیزی	۲۳۳

بخش ششم: ترسیم فنی و نقشه‌کشی

فصل اول: احجام هندسی	۲۳۷
فصل دوم: تصاویر دو بعدی	۲۳۹
فصل سوم: برش	۲۴۵
فصل چهارم: تصاویر سه بعدی	۲۴۷
فصل پنجم: نقشه‌کشی معماری	۲۵۱
فصل ششم: ابزار و تجهیزات	۲۶۰

بخش هفتم: نقشه‌کشی معماری

فصل اول: مروری بر طراحی و ترسیم نقشه‌های فازیک معماری	۲۶۴
فصل دوم: پرسپکتیو و ارائه نقشه‌های معماری	۲۶۹
فصل سوم: علائم ترسیم در پلان‌های اجرایی	۲۷۷
فصل چهارم: اصول و مراحل ترسیم پلان‌های اجرایی	۲۸۸
فصل پنجم: ترسیم نما در نقشه‌های اجرایی	۲۹۳
فصل ششم: طرح و ترسیم مقاطع اجرایی	۲۹۵
فصل هفتم: طرح و ترسیم پلان موقعیت و بام	۳۰۰
فصل هشتم: آشنایی با اصول و مبانی ساختمان‌های اسکلت فلزی	۳۰۱

بخش هشتم: تأسیسات ساختمان

فصل اول: مفاهیم و کمیت‌های الکتریکی	۳۱۵
فصل دوم: حفاظت و ایمنی در برق	۳۱۸
فصل سوم: مدارات روشنایی و خبری	۳۲۱
فصل چهارم: نقشه‌خوانی	۳۲۷
فصل پنجم: آب	۳۳۴
فصل ششم: ویژگی‌های آب	۳۳۶
فصل هفتم: آب‌رسانی	۳۴۰
فصل هشتم: جمع‌آوری و دفع فاضلاب	۳۴۵
فصل نهم: تأسیسات حرارتی و برودتی	۳۵۳

بخش نهم: متره و برآورد

فصل اول: آشنایی با متره و برآورد	۳۵۸
فصل دوم: آشنایی با سرفصل‌های کارهای ساختمانی	۳۶۰
فصل سوم: حمل مصالح و تجهیز کارگاه و ضرایب	۳۸۱

بخش دوم: عناصر و جزئیات ساختمانی

فصل اول: شناخت زمین و پی‌سازی	۶۰
فصل دوم: دیوار	۶۶
فصل سوم: محافظت از دیوارها در برابر رطوبت	۷۵
فصل چهارم: بازشو یا درگاه در دیوار	۸۱
فصل پنجم: سقف‌سازی به روش طاق ضربی	۸۵
فصل ششم: کف‌سازی	۸۸
فصل هفتم: اندودها	۹۳
فصل هشتم: سرویس‌های بهداشتی	۹۸
فصل نهم: در و پنجره	۱۰۲
فصل دهم: ناماسازی	۱۱۲

بخش سوم: مبانی هنرهای تجسمی

فصل اول: مبانی هنرهای تجسمی چیست؟	۱۱۷
فصل دوم: عناصر بصری	۱۱۹
فصل سوم: سایر عناصر بصری	۱۲۹
فصل چهارم: کیفیات بصری	۱۳۵
فصل پنجم: فضای تجسمی	۱۴۳
فصل ششم: مفهوم رنگ	۱۴۷
فصل هفتم: فیزیک رنگ	۱۴۹
فصل هشتم: شاخصه‌های اصلی رنگ	۱۵۰
فصل نهم: دسته‌بندی رنگ‌ها	۱۵۱
فصل دهم: کنتراست رنگ	۱۵۳
فصل یازدهم: هماهنگی رنگ‌ها (هارمونی)	۱۵۵

بخش چهارم: مبانی طراحی معماری

فصل اول: مفهوم برنامه‌ریزی و طراحی	۱۵۹
فصل دوم: ابعاد مختلف طراحی و مفاهیم آن	۱۶۰
فصل سوم: عوامل موثر در طراحی معماری و تبیین صورت عقلانی طرح	۱۶۱
فصل چهارم: شناخت اجزای پروژه و تهیه برنامه‌های فیزیکی طرح	۱۶۵
فصل پنجم: طراحی معماری	۱۷۴
فصل ششم: عناصر تشکیل‌دهنده فضای گزینه‌های طرح	۱۷۸
فصل هفتم: اصول ترکیب‌بندی و ارزش‌های بصری و ادراکی	۱۸۶
فصل هشتم: توسعه گزینه‌ها، ارزیابی و تکمیل طرح	۱۹۰
جمع‌بندی مطالب بخش چهارم	۱۹۲

بخش پنجم: شناخت مواد و مصالح

فصل اول: خواص و ویژگی‌های مصالح	۱۹۵
فصل دوم: مصالح و محیط‌زیست	۱۹۸

مقدمه

سپاس بی کران خدای را که توفیق خدمت گذاری به ما عطا فرمود.
این کتاب شامل تشریح کلیه دروس تخصصی کنکور معماری است که به صورت بسیار ساده بیان شده است.

ویژگی اصلی این کتاب جامع بودن و شیوه نگارش بسیار روان آن با استفاده از جداول، نمودارها و دسته بندی هایی است که باعث گردیده فهم و یادگیری مطالب بسیار آسان شود. پشوانه تألیف این کتاب سابقه چندین ساله مؤلفین در زمینه تدریس دروس معماری است که جمع آوری چنین مجموعه ای را امکان پذیر نموده است.

لازم به ذکر است که این کتاب جزئی از بسته آموزشی معماری (Architecture Package) می باشد. این بسته با هدف پوشش کلیه نیازهای داوطلبان معماری تهیه شده و شامل دو کتاب به شرح زیر است:

کتاب اول؛ مجموعه سوالات چهارگزینه ای معماری: در این کتاب سوالات کنکور سال های گذشته بصورت طبقه بندی ارائه گردیده است.

کتاب دوم؛ آموزش نکته به نکته دروس معماری: همین کتاب است که شامل آموزش دروس تخصصی معماری است.

با آرزوی کامیابی برای کلیه دانش پژوهان عزیز
محمد یگانه - مجید ذاکر

بخش اول

آشنایی با بناهای تاریخی

فصل اول

معمار و معماری

○ مقدمه:

فهم آثار تاریخی معماران کشورمان نیازمند تلاشی فراوان است. آنچه بیشتر در مدح هنر و معماری تاریخی ما گفته شده، بیشتر ناظر به نمونه‌ها، زیبایی‌ها و شگفتی‌های آن بوده است، و کمتر به پدید آورندگان این آثار توجه شده است. درست همانگونه که این استادان خود را حجاب حق دانسته و از میان برخاسته‌اند.

معمار، اخلاق و تعلیم

تحولاتی که به ظهور دوران جدید انجامید، با دگرگونی اساسی در بینش و منش و نحوه‌ی زندگی انسانها همراه بود. این دگرگونی‌ها بر معمار و معماری نیز، مانند سایر اشخاص و هنرها، تاثیر گذاشت.

معمار با طراحی فضای معماری به استفاده‌کنندگان از آن فضا امر می‌کند که از کجا و کدام در وارد فضا شوند، از کدام پنجره و به چه میزان و از کدام جهت نور بگیرند، در چه ابعاد و تناسبات فضایی قرار گیرند و ... پس معمار ظرف زندگی انسان را طراحی می‌کند. بنابراین، شاید بتوان گفت که، تأثیر تحولات فکری و فرهنگی در معماران که در عمل و هنرشان نیز نمایان می‌گردد، در زندگی افراد جامعه تأثیرگذارتر از سایر هنرمندان خواهد بود.

تلاش در شناسایی تفاوت‌های معمار و معماری جدید و قدیم، می‌تواند در دستیابی به نگاهی واقع‌بینانه به تاریخ معماری مفید باشد. از خطاهای مطالعه‌ی تاریخ معماری، مانند هر حوزه‌ی دیگر، این است که مطالعه کننده، بدون توجه به تفاوت‌های عالم قدیم و جدید، تاریخ معماری را با شبیه‌سازی به عالم معماری دوره‌ای که در آن به سر می‌برد، بررسی کند.

نظر و عمل معماری در فرهنگ گذشته‌ی ما، به رغم غنایی که داشته، متکی بر فرهنگ شفاهی بوده و کمتر متنی از آن بجا مانده است که از جمله منابع معدود در این زمینه، فتوت‌نامه‌ها می‌باشد.

از آثار مکتوب بسیار اندک در زمینه‌ی ویژگی‌های اخلاقی و عملی معماران چنین بر می‌آید که:

الف) در گذشته تربیت اخلاقی و حرفه‌ای امری واحد بود. تربیت اخلاقی همراه با تربیت حرفه‌ای صورت می‌پذیرفت. لذا شرط ورود به حرفه، ادب، شایستگی و آراستگی به اخلاق الهی بوده است.

ب) در پرتو تهذیب نفس، معمار گمنام و ناشناس می‌ماند. وی هنر خود را وسیله‌ای برای مطرح کردن خود نمی‌دانست. از استاد علی اکبر اصفهانی، معمار بزرگ ایران که مسجد امام اصفهان را ساخته، در همه‌ی متون دوره‌ی صفوی فقط چند سطر یافت می‌شود.

✪ **نکته:** در دوره‌هایی که نوشتن نام معمار بر کتیبه‌های بناها مرسوم گردید، معماران پیش از نام خود، اوصافی چون المقیر، الذلیل، العبد، ممتاع دعا و ... می‌آوردند.

ج) اکثر معماران ساختن را از ابتدا تا انتها با ذکر حق می‌آمیختند. ذکر زبانی و قلبی با سازندگی عجین می‌شد و هدف فقط تقرب به خدا بود.

د) حرفه‌مندی و دانایی که امانتی الهی دانسته می‌شد، سینه به سینه از استاد به شاگرد منتقل می‌گردید.

ه) استادان مقامی والا و اعتباری پابرجا در تمامی مراحل کار داشتند.

و) معمار، خود را وسیله‌ای می‌دانست که موظف به بیان هنرش به بهترین صورت شده است و منشاء و سرچشمه‌ی هنرش را نه در خود که در خدا می‌دید.

منشا، پیشه‌ی معماری

از نظر قرآن، خداوند معمار هستی است. معمار آن روزگار در جهانی زندگی می‌کرد که معمارش را خداوند می‌دانست، خداوندی که آفریننده و پدیدآورنده‌ی عالم هستی و طبیعت است. لذا معمار در آن زمان نیز سعی می‌کرد، هندسه و نظم حاکم بر عالم هستی و طبیعت را بیابد و در کار خود از آن استفاده کند. آن معماران صرفاً به ظاهر طبیعت توجه نمی‌کردند بلکه بر قواعد پنهان حیات‌بخشی که بر طبیعت مستولی بود، توجه داشتند.

معماری گذشته و علم‌آموزی از آن

معماری گذشته ما در بستر چنین ارزش‌هایی رشد کرده است. تلاش هنرمند معمار برای دست‌یابی به رموز کار نوعی ریاضت بوده و تمامی مراحل کار را با دقت و خلوصی معنوی و روحانی پیگیری می‌کرده است.

○ در اینجا به بعضی از ویژگی‌های معماری تاریخی و گذشته‌ی ایرانی اشاراتی می‌کنیم:

الف) معماری گذشته‌ی ما متکی بر معرفتی الهی بود. در آن دوران معماران صرفاً متکی بر علوم نظری و تجربی نبودند. بلکه این علم تجربی با قرب به خدا و بهره‌گیری از الطاف الهی دو چندان می‌شد.

ب) این معماری هم به لحاظ اینکه متعلق به گذشته و پدران ماست و هم به جهت ارزشهای درونی که دارد و بدان وسیله ریشه‌های فرهنگی ما را نمایان می‌کند، دارای ارزش است.

ج) معماری گذشته‌ی ما برآمده از طبیعت است. از آنجایی که آنان خداوند را خالق و معمار طبیعت می‌دانستند، سعی می‌کردند با الگوگیری از طبیعت موجود و در برخورد با آن کاری را انجام دهند که موافق با نظام خلقت باشد. به همین دلیل از طبیعت هم بهره‌برداری به اندازه می‌کردند و هم بدون هیچ‌گونه آسیبی به آن، مورد تکریم و احترامش قرار می‌دادند.

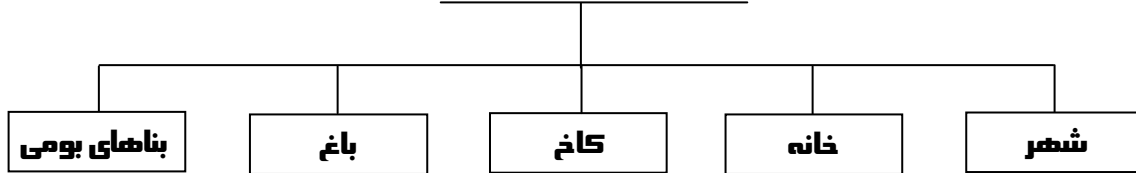
حضرت محمد (ص) برای علم‌آموزی و بهره‌گیری از آن، مراحل را برشمرده‌اند و در حدیثی فرموده‌اند:

«علم یعنی سکوت کردن و سپس گوش فرادادن و بعد حفظ کردن و سپس عمل کردن و آنگاه نشر دادن.»

* نکته: تلاش آغازین برای وصول درک و فهم درون مایه‌های معماری ایرانی، ورود به وادی ارزشهای افلاقی آن است.

فصل دوم

معماری شهر و خانه

○ مقدمه:

شهر، خانه و معماری ایران از روزگاری دور، مکانی بود که در عین داشتن واقعیت ظاهری، از حقیقت ذهنی و معنوی در ورای چهره‌ی بیرونی، برخوردار بود. شهر ایرانی بدان سبب ساخته می‌شد، که کالبدی زیبا و کارا داشته و خدمات فراهم شده در آن برآورنده‌ی نیازهای مادی و معنوی ساکنان آن باشد. معماری خانه همانند سایر کاربریهای مختلف معماری، در هر منطقه، تحت تاثیر اقلیم و شرایط آب و هوایی نقاط مختلف کشور، ویژگیهای خاصی را پیدا کرده است. بوم و سنت‌های زیست و کاربرد مصالح محلی نیز در بعضی از مناطق کشور، شکل‌های معماری خاصی را ایجاد کرده است. خانه گاهی که به پادشاه یا یکی از بزرگان جامعه تعلق می‌گرفت، مفصل‌تر و باشکوه‌تر و معمولاً در باغی با صفا ساخته می‌شد.

قسمت اول : شهر

بشر از روزگاران نخستین زندگی بر کره زمین، نیاز به سرپناهی برای محافظت خویش از گزند جانوران، سرما، گرما و دشمنان انسانی داشته است. وی ابتدا غار را برای زندگی برگزید. کشف دو غار لاسکو در فرانسه و آلتامیرا در اسپانیا اطلاعاتی از زندگی آغازین انسان را به دست داده است. هر یک از این دو غار با آثار منقوش بر دیوارهایشان و مفاهیم و ارتباط عناصر این نقاشی‌ها، بسیاری از ویژگیهای زندگی ساکنین آنها را روشن می‌کند؛ از جمله اینکه وجود این نقاشی‌ها در دل غارها نشان می‌دهد که از آتش برای روشنایی استفاده می‌کردند. بدین ترتیب، غار به عنوان سکونتگاه، قسمت‌هایی از زندگی پیش از تاریخ را در خود ثبت کرده است.

● نکته: منظور از دوران پیش از تاریخ، دوران پیش از اختراع خط می‌باشد.

بررسی‌های متون و آثار به جای مانده از اولین سکونتگاهها نشان می‌دهد که ترکیب کالبدی شهر چیزی جز انعکاس سنت‌های زیست، شیوه‌های معیشت و تولید و رفتار و فعالیت‌های انسانی متأثر از آنها، در فضایی خاص نمی‌باشد. این عوامل به گونه‌ای به یکدیگر وابسته‌اند و از زمانی که بشر یکجانشین شد، دولت را سامان و شهر را بنا نهاد و تا به امروز نقشی تعیین کننده در تعریف شهر داشته است.

○ عوامل موثر و تعیین کننده در تعریف شهر:

(الف) مسایل جهان‌بینی: یا چگونگی نحوه‌ی نگرش به جهان که شامل دین، مذهب، مسلک، گروه‌های مختلف اجتماعی و ... می‌باشد.

(ب) عامل اقتصادی: که عمدتاً به چگونگی تولید و توزیع ثروت، نحوه‌ی تولید، توزیع و مصرف محصولات متکی می‌باشد.

(ج) عوامل اقلیمی و جغرافیایی: این عوامل شامل آب و هوا، همواری و ناهمواری و بطور کلی عناصر محیط زیست طبیعی می‌باشد.

● نکته: اهمیت شرایط اقلیمی و جغرافیایی، آنچنان زیاد است که پژوهشگران بسیاری در جهان، شکل‌گیری تمدن‌های نخستین را وابسته به وجود این شرایط دانسته‌اند. تا آنجا که شکل‌گیری (روستاها و شهرهای نخستین، غالباً در کنار (ودها) بوده است.

به طور کلی روند شهرنشینی ایران را می توان در سه دوره ی عمده، مورد بررسی قرار داد.

- این سه دوره عبارتند از:
- ۱- شکل گیری شهر در قبل از ظهور اسلام
 - ۲- شهر در دوران اسلامی
 - ۳- شهر در دوران معاصر

۱- شکل گیری شهر در قبل از ظهور اسلام

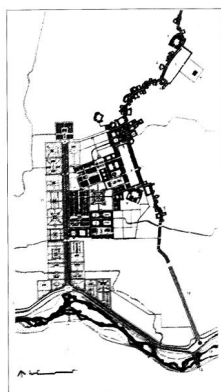
در میان سرزمین هایی که آثار زندگی گذشته را در خود حفظ کرده اند، فلات ایران موقعیت ممتازی دارد.

شهر در قبل از ظهور اسلام	
نمونه ها	نکات و ویژگی ها
تپه ی گنج دره	<ul style="list-style-type: none"> ● در شهرستان هرسین (از شهرهای استان کرمانشاه) واقع شده است.
سیلک کاشان	<ul style="list-style-type: none"> ● مربوط به هزاره ی پنجم قبل از میلاد می باشد. ● تپه ی سیلک کاشان، شامل دو تپه ی شمالی و جنوبی است. ● دهکده ی ما قبل تاریخی سیلک، با گذشت زمان به شهری مستحکم تبدیل شد و دارای کاخ، ساختمان های فرعی و محله های سکونت و شاید یک معبد و دیواری مستحکم در اطراف آن شد.
<p>– اقوام آریایی مستقر در جبال زاگرس و در دشتهای مرتفع آن با تشکیل دولت ماد، اولین اقوامی هستند که در گذر تاریخ، خود را از مرحله ی جوامع ساده ی روستایی – ایلی، به جامعه ی شهری رسانده اند.</p>	
هگمتانه (همدان امروزی)	<ul style="list-style-type: none"> ● از قرن نهم ق.م، ساخت اولین شهرهای مادی با الهام از شهرهای تپه ای بین النهرین آغاز شد که نمونه ی آن هگمتانه یا همدان امروزی است. این دوران، با شکوفایی شهرهای پارسی در شوش، پاسارگاد و ... به اوج خود رسید.
<p>– شهر هخامنشیان مربعی بود که در وسط آن آتش را به منزله ی حافظ حقیقی مکان می افروختند. در کنار هسته اصلی آن حوض یا آبگیری به نسبت جمعیتی که در آنجا سکنی می گزید، حفر می کردند و برای آن آب انبار می ساختند. عناصر اصلی شهر هخامنشی علاوه بر آتشکده و آب انبار، خانه، باغ و نیز بوده است.</p>	
شهرهای ساسانی	<p>– دژ حکومتی:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● در شهرهای ساسانی، دژ حکومتی قرار داشت. ● دژ حکومتی با باروهای کنگره دار، مجموعه ای است از کاخ ها، آتشکده اصلی، ایوان ها، سربازخانه ها، گنجینه ها و انبارهای آذوقه ● دژ حکومتی در بالاترین و ایمن ترین نقطه ی شهر بنا می شد. ● دژ حکومتی در دوران اسلامی به کهن دژ معروف شد. <p>– شارستان:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● پیرامون دژ حکومتی، مجموعه ای مرکب از محلات خاص برای استقرار طبقات ممتاز و نزدیکان پادشاه قرار داشت که در دوران اسلامی «شارستان» نامیده شد. ● شارستان با دیواری سنگین و با چهار دروازه، بخشی از بازار شهر را نیز در خود داشت. <p>– ربض (شهر بیرونی):</p> <ul style="list-style-type: none"> ● مجموعه ای مرکب از محلات، خانه ها، بازارها، باغات و مراتع مردمی که جزو طبقات ممتاز دولت ساسانی نبودند، در خارج از شارستان قرار می گرفتند. این مجموعه در بعد از اسلام به «ربض» معروف شد. ● ربض در فروپاشی دولت ساسانی به هنگام ورود مسلمانان نقش اساسی داشت.
<p>● شهرهایی را که ساسانیان بنا می نهادند، دارای الگویی بود که در شهرهای دوران اولیه ی بعد از اسلام نیز مورد استفاده قرار می گرفت. (تصویر شماره ۱)</p> <p>– در دوره ی ساسانی جامعه به چهار گروه موبدان، جنگاوران، دبیران و دهقانان تقسیم شد و پادشاهان و وابستگان آنها در ورای کلیه طبقات برتر قرار داشتند.</p> <p>– در شهر ساسانی بازار از دل شارستان شروع شده، دامنه ی خود را به ربض می گستراند و در مسیر خود محلات را شکل می داد و در مسیر راههای کاروان رو قرار می گرفت.</p>	
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <ul style="list-style-type: none"> ۱- کاخ شاهی و خزانه ۲- آتشکده ۳- سربازخانه و انبار ۴- شارستان و نزدیکان فرمانروا ۵- بازار ۶- شهر ۷- زمین های کشاورزی </div> <div style="width: 45%; text-align: center;"> </div> </div>	
<p>تصویر شماره ۱: ساخت کالبدی شهر در دوره ی ساسانی</p>	

۲- شهر در دوران اسلامی

فتح ایران در قرن هفتم میلادی توسط مسلمانان باعث فروپاشی طبقات اجتماعی دولت ساسانی شد. جامعه‌ی شهری در این دولت در هماهنگی و هم‌نوايي کامل با دو جامعه‌ی روستایی و ایلیاتی قرار گرفت.

عناصر مشخصه‌ی شهر در دوران اسلامی	
عناصر	نکات و ویژگی‌ها
مسجد	<ul style="list-style-type: none"> تشکیل دولت اسلامی برای اولین بار در مسجد صورت گرفت. مسجد جامع محل برگزاری نماز جماعت و نماز جمعه بود. مسجد مهم‌ترین مرکز عبادی - سیاسی - اجتماعی بود.
بازار	<ul style="list-style-type: none"> استقرار دولت اسلامی و تسلط آن بر کشورهای با قوانین و مقررات تجاری مختلف، باعث شد تا این دولت، هم از این مقررات بهره برد و هم آن‌ها را با موازین شرعی هماهنگ کند. بازار و میدان به عنوان عناصر اصلی در شهر اسلامی، یاد شده است.
محله	<ul style="list-style-type: none"> در بدو تشکیل حکومت اسلامی در ایران، ایجاد هرگونه طبقه‌بندی اجتماعی بر مبنای قوم، نژاد، سنت و ... نفی گردید. اگرچه از تشکیل محلات براساس نظام ثروت و قدرت خبری نبود ولی به تدریج محلات قومی، قبیله‌ای، نژادی، مذهبی، فرقه‌ای و ... در شهر اسلامی شکل گرفت. این محلات نقش مهمی را در سراسر تاریخ پر فراز و نشیب شهرسازی ایران ایفا کرد.

تصویر شماره ۲: نقشه‌ی شهر اصفهان در دوران اسلامی

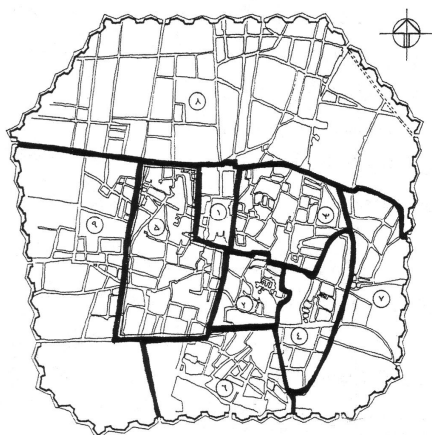
شهر ایرانی - اسلامی در اواخر قرن سوم هجری و در دوران آل بویه مراحل تکاملی خود را چنان طی کرد که توانست تا قرون جدید تاثیر خود را حفظ کند. میدانهای بزرگی ساخته شد، در اطراف آن مراکز حکومتی مختلف، کاخ، مسجد جامع و بازارها برپا گردید که بهترین نمونه‌ی آن میدان کهنه اصفهان می‌باشد.

در دوره‌ی صفویه در امتداد این میدان و بازار آن، میدان نقش جهان (امام) به عنوان مرکز ثقل شهر و مجموعه‌ای که عناصر اصلی مذهبی، حکومتی و اقتصادی در اطراف آن قرار داشت، شکل گرفت.

۳- شهر در دوران معاصر

در دوران معاصر که از زمان قاجار شروع می‌شود هنوز می‌توان انسجام، تداوم و اعتدالی شهر صفوی را مشاهده کرد، ولی در اواخر این دوران با مراوداتی که پادشاهان ایران با اروپاییان برقرار می‌کنند، کم کم تحولاتی در شهرهای ایران ایجاد می‌شود.

در دوره معاصر شاهد رویارویی دو مفهوم شهر «جدید» و «سنتی» در شهرها می‌باشیم. (تصویر شماره ۳)

- ۱- ارگ حکومتی
- ۲- محله بازار
- ۳- محله عودلاجان
- ۴- محله چال میدان
- ۵- محله سنگلج
- ۶- تابع محله بازار
- ۷- تابع محله چال میدان
- ۸- محله دولت
- ۹- تابع محله سنگلج

تصویر شماره ۳: خیابان‌های متقاطع در شهر معاصر تهران تا سال ۱۳۱۱ هـ. ش

در دوره‌ی معاصر خیابانها و عناصر جدید شهری مکان آمد و شد آن دسته از اقشار اجتماعی می‌گردد که «تجدد» و «فرنگی‌مآبی» را به نمایش می‌گذارند و مجموعه‌های کهن شهر که شامل بازار و محلات اطراف آن می‌باشد، محل تردد و زندگی اکثریت جامعه‌ای می‌گردد که هنوز بر مبنای روابط گذشته، زندگی می‌کنند.